

ЖОРЖ ПАПАЗОВ – МЕЖДУ ЧЕТКАТА И ПЕРОТО

РЕЦЕНЗИЯ ВЪРХУ КНИГАТА НА ПРОФ. РУМЯНА Л. СТАНЧЕВА
„ХУДОЖНИКЪТ ЖОРЖ ПАПАЗОВ КАТО ПИСАТЕЛ.
ВЕРБАЛИЗАЦИЯ НА СЮРРЕАЛНОТО“

Борислава Иванова

Художникът Жорж Папазов създава изкуство не само заради самото изкуство. В неговите картини отчетливо проличава оригинален пластичен език, който обговаря много от конфликтите на човека изобщо. Но, както се оказва, Жорж Папазов не твори само с езика на изобразителното изкуство, а създава и литературни произведения. С книгата „Художникът Жорж Папазов като писател. Вербаллизация на сюрреалното“ Румяна Л. Станчева¹, професор в СУ „Св. Климент Охридски“, проследява и двата художествени свята на твореца, обогатявайки досегашната представа за него. В изкуството на Папазов са заложили морални търсения и ненаатрапчиви препратки към тълпата и нейната сила да диктува, ясно доловим е мотивът за изначалния сблъсък между добро и зло. И в картините, и в романите на Папазов, освен вече споменатите теми, присъства и българското пространство, макар и самият той да твори във Франция, на френски език.

Научният труд на проф. Станчева е пропит с усещането за преоткриване на нещо забравено, но ценно, за пробуждането на спомена за един българин от световна величина, чието творчество обаче остава донякъде маргинално в родината му. Споменът за тази родина не напуска Папазов в житейския път, който го отвежда в света на изкуството и му отрежда място сред някои от големите имена на XX в. – Хоан Миро, Макс Ернст, Паул Клее и мн.др. А сред най-близките му приятели са Жул Паскин и Андре Дерен. Този богат творчески живот проф. Станчева обрисова не само увлекателно, но и със затаено, а понякога и ясно доловимо вълнение от срещите си с художника писател. Подходът ѝ към изобразителното изкуство на Папазов през словесните му творчески изяви е значителен принос в досегашния корпус на критическите трудове за работата му, а наред

¹ Станчева, Р. Л. Художникът Жорж Папазов като писател. Вербаллизация на сюрреалното. София: ИК „Колибри“, 2015.

с това откроява „диалога“ в неговите картини с тези на художници като Едуар Мане, Джон Евърет Миле, Анри Русо. Това е книга за плодотворната симбиоза между изображение и дума, за синкретизма в творчеството не само на художника и писателя, но и на българина и французина.

Самата авторка споделя още в началото на книгата, че донякъде случайната среща с романите на Жорж Папазов е предизвикала у нея усещането за „откривател на нещо познато“, а недостатъчното внимание от страна на критиката е причина след това да добави: „Да живее интердисциплинарността!“. С тези първи страници любопитството на читателя е пробудено, дори той да няма специални изкуствоведски интереси. Тази книга е не само скок в едно скорошно минало, но и скок между изкуствата. Преди да го осъществи, проф. Станчева припомня критическите трудове на Андрей Б. Наков, Кирил Кръстев и Гастон Дийл, с които въвежда в сюрреалистичния свят на художника. Пред читателя се разкрива картината на този свят – отличаващите се цветове, моралните послания, връзката с българското. Трудът на Андрей Наков се нарича „Независим сюрреалист“, от 1973 г. и това определение се оказва симптоматично за творчеството на Папазов, който се дистанцира и от групата сюрреалисти на Андре Брьотон. Този индивидуализъм бележи цялостно творчеството му, разпознаваемо за всекиго, докоснал се до него дори веднъж. Проф. Станчева отбелязва и интересните интерпретации на Гастон Дийл, с което пристъпва към паралелите между картините и романите на Папазов. Цирковите кучета, които според Дийл препращат към философските постулати на Шопенхауер за същността и привидността на света, скулптурните елементи в картините, материалното във фантастичните образи, както и ужасяващите гротескно красиви риби са ключови аспекти в разбирането на художествения свят на Жорж Папазов.

С паралелите между картини и текстове проф. Станчева дърпа завесата пред затаилия дъх читател и пред него се разкрива богатият свят от романовото наследство на сюрреалиста. Читателят се оказва в диалог не само с художници от предходни поколения, но и с писатели. Връзката с далечната родина личи от мостовете, които Папазов създава между своите творби и тези на Иван Вазов и Алеко Константинов, както отбелязва авторката. С умели, ненаатрапчиви препратки художникът писател пресъздава атмосферата от творчеството на двама от стожерите на българската следосвобожденска литературна действителност. У мене лично, а вярвам и у всекиго, разтворил тази книга, се поражда желанието да прочете тези романи, които обаче все още не са преведени на български език. Самите им заглавия – „Братя Дренови“ и „Поп Васил“ – категорично за-

явяват връзката с българското, макар темите в тях да се оказват общочовешки. Вербализираните образи от платната на Папазов водят до открояването на паралелизмите между изобразителните и литературните му творби. Метафорите от изображения се превръщат в метафори от думи и проф. Станчева откроява именно тази поредица от транспозиции. Alegориите зъби, сила, лествица са сред основните „топоси“ в творчеството на Папазов. Зъбите препращат към аморалното в човешката природа, а силата – към овладяната физическа мощ като път към духовната. Лествицата, от друга страна, в духа на библейската символика е алегория на личностния избор в житейския път. Споменатата вече интертекстуалност между романите на Папазов и тези на Иван Вазов и Алеко Константинов се изразява не само в сходни тематични ядра, но и в паралели между самите персонажи в текстовете.

Жорж Папазов също така пише няколко книги със свои спомени – „Паскин!... Паскин...! Тук съм!...“, „Дерен, приятелю“ и „Писма до Дерен“. Последната книга всъщност е автобиографична, другите две са посветени на живота на близките му приятели Жул Паскин (евреин от български произход) и Андре Дерен. Така читателят общува с Папазов не само посредством фикционалния романов свят, но и четейки живите спомени от и за него. Сред близките му приятели е и румънският поет Тристан Цара, който посвещава стихотворението „Миг бележки брат“ на художника. Интересно е наблюдението на проф. Станчева как Цара вплита в стихотворението си, написано в традициите на сюрреализма, характерни образи от картините на художника.

Особено ценни са авторовите наблюдения върху вече споменатата диалогичност в някои от картините на Папазов с тези на предходниците му Едуар Мане, Джон Евърет Миле, Анри Русо. Сюрреалистът предлага нов прочит на тези класици, като в духа на ценностите, но и на проблемите от своята епоха, влиза в задочна полемика с Мане и Миле, която по своеобразен начин откроява преосмислянето на моралните устои в хода на времето.

Книгата на проф. Станчева е не само научен труд в областта на изкуствознанието и литературознанието, тя допълва българското и френското културно пространство с наблюденията върху наследството на твореца Жорж Папазов. Преди всичко обаче тази книга рисува човека Георги Папазов с неговите непреходни екзистенциални търсения, с които би могла да се отъждестви личността, без значение от времето, в което живее.

